

УДК 159.9/37.06

Олійник Валентина Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціально-гуманітарних дисциплін Хмельницького інституту МАУП, м. Хмельницький

ВПЛИВ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ НА ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА: У ПРАКТИЦІ 1-Ї КИЇВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА В ПЕРІОД УНДР (1917–1920 РР.)

У статті розкрито вплив виховних заходів на пізнавальний розвиток особистості дитини у практиці 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка в період УНДР (1917–1920 рр.), розглянуто та проаналізовано типи торжеств.

Ключові слова: учні гімназії, розвиток, виховання, педагогічний колектив, шкільні торжества.

Олейник В. В. Влияние воспитательных мероприятий на познавательное развитие личности школьника: в практике 1-й Киевской гимназии им. Т. Шевченко в период УНДР (1917–1920 гг.)

В статье раскрыто влияние воспитательных мероприятий на познавательное развитие личности ребенка в практике 1-й Киевской гимназии им. Т. Шевченко в период УНДР (1917–1920 гг.), рассмотрены и проанализированы типы торжеств.

Ключевые слова: ученики гимназии, развитие, воспитание, педагогический коллектив, школьные торжества.

Oliiynyk V.V. The impact of educational activities on cognitive development of student's personality: in practice of the 1st Taras Shevchenko Kyiv Gymnasium during the period of UNDR (1917–1920)

The article explores the effect of educational activities on the formation and cognitive development of the child in the practice of the 1st Taras Shevchenko Kiev Gymnasium during UNDR period (1917–1920), the types of celebrations are reviewed and analyzed.

Key words: high school students, development, education, teaching staff, school celebrations.

Актуальність теми. Важливим завданням на сучасному етапі розбудови української держави є виховання підростаючого покоління на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях, обрядах, багатовіковій виховній спадщині, духовності. У розв'язанні цих завдань вивчення попереднього досвіду формування та розвитку дитини в процесі виховних заходів допоможе збагатити сучасну педагогічну практику.

До вивчення даної проблеми звертаються сучасні українські вчені психологи, педагоги: загальна характеристика розвитку особистості школяра (Л. Василенко, М. Савчин та ін.); виховання як соціального процесу (І. Зязюн, О. Сухомлинська, Г. Сагач та ін.); приватні навчальні заклади України кінця XIX – початку XX ст. (М. Антоненко, Н. Антоненко, Л. Березівська, Л. Бондар, Н. Дічек, В. Курило, О. Сухомлинська, О. Шевчук та ін.); діяльність 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка в період УНДР (В. Даниленко, О. Сухомлинська та ін.) [5; 2; 6; 4; 1; 7]. Проте вони в своїх дослідженнях поверхово розкривають окремі аспекти зазначеного питання.

Мета статті. Розкриття впливу виховних заходів на формування і пізнавальний розвиток особистості дитини у практиці 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка в період УНДР (1917–1920 рр.), розглянути та проаналізувати типи торжеств.

Розглянемо виховний процес 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка, директором якої був відомий педагог В. Дурдуківський. У період діяльності українських урядів, він бере активну участь у громадському житті – у створенні «Товариства шкільної освіти», яке 18 березня 1917 р. з допомогою впливових людей відкрило в Києві українську гімназію. Нею стала 1-ша Київська гімназія ім. Т. Шевченка. Це був приватний заклад, але з правами державної гімназії. З дня її існування Володимир Федорович Дурдуківський працював спочатку учителем української мови і літератури, а невдовзі (в жовтні 1917 р.) став її директором [8, с. 113; 10, с. 24–25; 11, с. 1]. Основою змісту і наряду роботи закладу послугувала українська культура й особливо постать і творча спадщина Тараса Шевченка – гімназія жила його заповітами. У закладі одним з напрямів національного виховання було відродження народних традицій і звичаїв. Тут постійно влаштовувались літературні ранки й вечори. Особливо були цікавими за своєю ідеєю, гарно продуманими за змістом такі форми торжеств, як *свято рідної пісні, Першотравня, весни, Шевченківське свято*.

В. Дурдуківський у сповіді «Мої останні щирі зізнання й каяття» (що зберігається в Державному архіві Служби безпеки України) за кілька днів перед розстрілом у застінках НКВС, підбиваючи під-

сумки свого життя, розповів про навчально-виховну діяльність 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка. У документі велика увага приділяється висвітленню виховного процесу закладу, зокрема, методики проведення свят. Вони набули такої популярності, що на них пускали відвідувачів за квитками, а зал завжди був переповненим. Готуючись до шкільних свят, діти не тільки розучували номери художньої самодіяльності, а й готували малюнки, плакати, випускали журнали й великі шкільні газети, присвячені темам шкільних свят. Під час заходів в окремих класних кімнатах влаштовувались виставки дитячих робіт, які завжди викликали велику цікавість. На святах у гімназії завжди було багато гостей. Приходили педагоги, художники, музиканти, композитори, письменники. Всі гості вітали педагогічний колектив та учнів, бажали їм творчих успіхів і подальшого розвитку навчального закладу. У сповіді зазначено, що присутні громадяни, а іноді й самі діти (дошкільного віку) після свята підходили з батьками до директора й просили прийняти їх до себе в гімназію [10, с. 91–92].

Підкреслимо, викладацький склад, учні гімназії брали активну участь і в різних громадських заходах. Наприклад, у 1917 р. гімназисти були присутні на вечірці, присвяченій діяльності Бориса Грінченка, влаштованій Товариством грамотності, де учні декламували його байки [10, арк. 90]. Одного дня 1918 р. за пропозицією батьків учителі та учні з прапорами, а кожен клас гімназії мав свій прапор окремого кольору, з піснями, у національному вбранні відправились на Шулявку (район м. Києва). Там, у місцевому театрі, учні декламували вірші, співали, танцювали, щоб продемонструвати досягнення закладу і переконати місцевих жителів у необхідності відкриття і в них української школи [10, с. 90].

У 1919 році за пропозицією Голови Ради Товариства шкільної освіти А. Лещенка цей навчальний заклад разом з іншими українськими гімназіями й педкурсами влаштували літературно-музичний ранок у приміщенні колишнього Купецького зібрання. В архівних документах зазначено, що діти урочисто йшли на це свято, гарно декламували, співали, танцювали в національному вбранні. На торжестві В. Дурдуківський познайомився з талановитим композитором М. Леонтовичем, який дуже зацікавився закладом і на прохання директора обіцяв написати й присвятити гімназії дитячу оперу на вшанування пам'яті українського письменника, педагога, громадсько-культурного діяча Б. Грінченка, на сюжет його твору «Русалчин Великдень». Цю обіцянку М. Леонтович виконав, і його талановиту оперу не раз виконували в гімназії [10, с. 90].

У загальноосвітньому навчальному закладі дітям прищеплювали любов до рідних українських мотивів у малюванні, музиці, хореографії. Стало доброю традицією прикрашати зали, коридори і класи в національному стилі. Особливо ретельно прикрашали гімназію перед великими шкільними святами, тоді вона виразно демонструвала кожному відвідувачеві свій український колорит і те, що в ній навчаються українські діти. Усе це сприяло вихованню української молоді в громадянському й національному дусі.

У гімназії проводилися *державно-релігійні шкільні свята*. Особливе місце серед таких торжеств займало *свято ялинки* з вертепом, колядками, іграми, театралізацією. Так, 29 грудня 1918 року в цьому закладі відбулася дитяча вечірка. Висвітливо організаційно-змістові аспекти та особливості проведення заходу. Програма свята включала виставу «Вертепне дійство», колядки та дитячі ігри. З вітальним словом виступив учитель Л. Білецький, який у загальних рисах розповів про старовинні звичаї колядування і ходіння з вертепом. Постановку вистави здійснила О. Стешенко. Вона сама придумала ролі дітям. Найскладнішим був процес їх розучування дітьми, стилізації рухів (на зразок рухів ляльок). Малювання декорацій та складання зразків для костюмів дійових осіб взяли на себе вчителі малювання. Музичний супровід вистави був здійснений учителем співів П. Козицьким.

У день вистави сцена шкільного театру являла собою незвичне видовище. Занавіски не було, і тому перед глядачами відкривалося нутро грандіозного вертепу з розмальованими в українському стилі картонними стінами та з електричною зіркою посередині. На верхньому поверсі сиділа в кріслі в білосніжному вбранні Діва Марія, а позаду стояв старий, згорблений Йосип з ковінкою (палиця з загнутим кінцем) в руках. Там же до неї злетіли з неба шість янголів (по три з кожного боку) – також у білосніжних сорочках і з пуховими крилами. На нижньому поверсі відбувались євангельські події: з'явлення до Ірода трьох царів, ізбієння немовлят і смерть Ірода [10, с. 28–29].

Учитель співів П. Козицький у статті «Колядки і вертеп в українській гімназії» зазначав, що «справжні театральні аксесуари, надзвичайний грим, дуже гарні костюми, дитяча гра, співання хору створювало захоплююче враження на глядачів» [3, с. 188]. Усі ролі виконувались учнями старшого підготовчого класу гімназії. Після «Вертепу» і читання різдвяних віршів хор виконав кілька колядок: «Нова Рада», «Добрий вечір тобі...», «Чи дома, дома», «По всьому світу», «Ой у саду, саду». Свято продовжилось дитячими іграми коло ялинки, учнівськими виступами експромтом. Діти за власним бажанням один за одним декламували різні вірші. Ця частина вечора сприяла гарному зближенню учнів з батьками, відновленню сімейних традицій [3, с. 188; 9, с. 18].

Зазначимо, що з ініціативи учителів і батьків цього ж року в навчальному закладі було поновлено старовинний звичай різдвяного колядування. Дитячий хор поділявся на окремі групи, щоб ходити ко-

лядувати й вітати батьків і відомих громадян. Звичайно ходив з дітьми В. Дурдуківський і знайомив їх з діяльністю й заслугами окремих людей [10, арк. 26]. Так, першого дня Різдвяних свят гімназія влаштувала колядковий похід учнів до відомих українських письменників і громадських діячів. Хо́да розпочалась о 12-й годині дня в супроводі директора і вчителя співів П. Козицького. Гімназисти обійшли з колядками вельмишановних людей – М. Грінченко, М. Грушевського, І. Нечуя-Левицького, С. Русову, І. Стешенка, С. Тобілевич, П. Холодного, С. Черкасенка, М. Черняхівську, Л. Шульгіну і деяких батьків учнів. Колядників повсюди дуже тепло зустрічали, дякували, наділяли усякими ласощами, горіхами, цукерками, а іноді й грошима. В. Дурдуківський мало не в кожній господі звертався до дітей з маленькою промовою, в якій характеризував господаря, його громадську чи культурну діяльність. Дехто з них у відповідь також виголошували промови. Колядування завершилось о 6-й годині вечора. Як зазначено в праці, «стомлені, але щасливі діти весело розбігались по своїх домівках, несучи додому вістки про своє надзвичайне колядування» [3, с. 187–188].

На нашу думку, окрім організації святкової розваги для дітей, метою цієї ходи було, з одного боку, відродження старовинного звичаю, а з другого – знайомство дітей з відомими українськими діячами і стимулювання в них активного інтересу до громадського й культурного життя України.

Отже, свято ялинки, організоване на національному (старовинні звичаї колядування; українські мотиви у музиці, хореографії; національне вбрання), гуманістичному (повага до дитини, зв'язок школи з сім'єю, громадськістю; сімейні традиції) принципах, сприяло вихованню свідомого українського громадянина, вивченню українських звичаїв і традицій, згуртуванню дитячого колективу, прояву позитивних емоцій, творчості у дітей, а це, в свою чергу, впливало на формування естетичних смаків і звичок в учнів. Проаналізувавши виховну діяльність 1-ї Київської гімназії ім. Т. Шевченка, ми виявили типи і форми торжеств, притаманні цьому навчальному закладу (рис. 1).

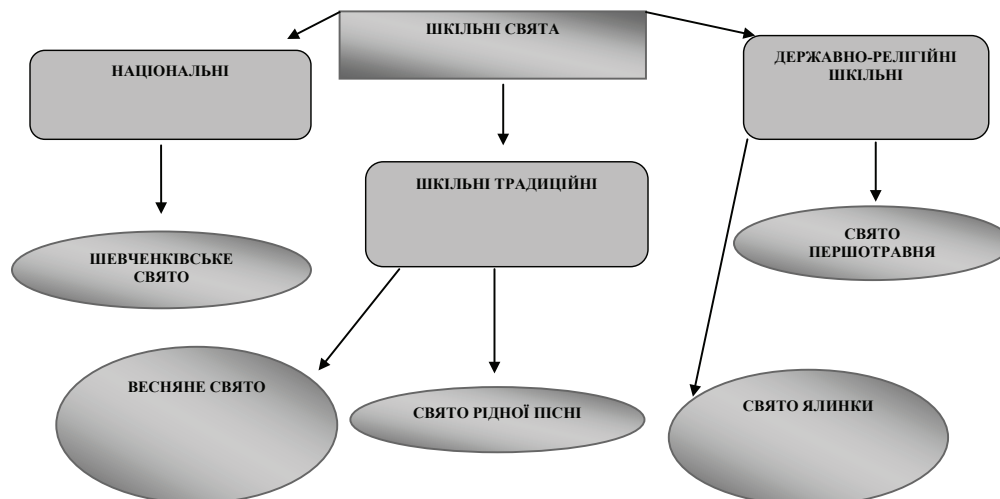

Рис. 1 Типи і форми торжеств, що проводились у 1-й Київській гімназії ім. Т. Шевченка

Висновки. Таким чином, виховна робота закладу будувалася на національних (українська мова, культура, народні традиції і звичаї), гуманістичних (повага до дитини, зв'язок школи з сім'єю), трудових (колективна творча праця учнів, учителів і батьків) засадах. Під час організації та проведенні виховних заходів відбувався прогресивний розвиток теоретичного мислення учнів, вироблялися індивідуальні варіанти способів сприймання, запам'ятовування і мислення, які визначали шляхи набуття, накопичення, перероблення та використання інформації.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у вивченні питання патріотичного виховання учнів у загальноосвітній школі України в період УНДР.

Література:

1. Даниленко В. М. Він був «душею школи» / В. М. Даниленко. – Освіта. – 1997. – 3–10 грудня.
2. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навч. закл. / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
3. Козицький П. Колядки і вертеп в українській гімназії / П. Козицький // Вільна укр. шк. – 1918. – № 7. – С. 187–189.
4. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 444 с.

5. Савчин М. В. Вікова психологія : Навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – С. 216.
6. Сухомлинська О. В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін / О. В. Сухомлинська // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. // Вісн. Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Сер. «Педагогіка». – 2005. – Вип. 12, ч. 2. – С. 145–150.
7. Сухомлинська О. Перша українська гімназія ім. Т. Шевченка – утілення мрій української інтелігенції / О. Сухомлинська // Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила. – Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – С. 158–188.
8. Хроніка // Вільна укр. шк. – 1917. – № 2. – С. 113–115.
9. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 170. М. М. Грінченко Спр. 67. Запрошення та програми шкільних свят, надіслані М. М. Грінченко 1917/1927 рр.. – 57 арк.
10. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 6 В. Ф. Дурдуківський Спр. 67098 фп., т. 50. Мої останні щирі зізнання й каяття, 07.09. 1929 р.. – 340 арк.
11. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 6 В. Ф. Дурдуківський Спр. 67098 фп., т. 209. Дурдуківський В. Ф., 1929 р.. – 237 арк.